

Smjernice za estetsko i utjelovljeno učenje za
demokraciju

U PODRUČJU UČENJA ODRASLIH,
PROFESIONALNOM I ORGANIZACIJSKOM
UČENJU

Autori

Lea Spahn

Susanne Maria Weber

Karen Mpamhanga

Autori suradnici

Pauliina Jääskeläinen

Cláudia Neves

Karine Oganisjana

Urednici

Kardelen Dilara Cazgir

Pilvikki Lantela

Philippa Mulbery

Istraživači

Marta Abelha

Pedro Abrantes

Ana Patrícia Almeida

Joanne Barber

Kardelen Dilara Cazgir

Suzanne Culshaw

Claire Dickerson

Pauliina Jääskeläinen

Susan Meriläinen

Karen Mpamhanga

Dirk Netter

Claudia Neves

Karine Oganisjana

Juliana Oliveira

Rolands Ozols

Veronika Clara Pinzger

Lea Spahn

Marie Toseland

Joonas Vola

Sandra Wallenius-Korkalo

Susanne Maria Weber

Helena Wolter

Philip A. Woods

Financiranje

Ovaj projekt financiran je iz programa istraživanja i inovacija Europske unije Horizon Europe na temelju Ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava br. 101094052 te od strane organizacije UK Research and Innovation (UKRI) – referentni broj: 10063654.

Odricanje od odgovornosti

Financirano sredstvima Europske unije. Međutim, iznesena stajališta i mišljenja pripadaju isključivo autorima i ne odražavaju nužno stajališta Europske unije ili Agencije. Ni Europska unija ni tijela koja dodjeljuju sredstva ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Naslov i licenca

Razvoj demokratskog uključivanja i transformacije u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju: Vodič za inspiraciju u facilitiranju i stvaranju promjena

© 2026 Konzorcij AECED: (Sveučilište u Laponiji – Finska, Sveučilište Hertfordshire – Ujedinjeno Kraljevstvo, Sveučilište Marburg – Njemačka, Universidade Aberta – Portugal, Tehničko sveučilište Riga – Latvija, Sveučilište u Zagrebu – Hrvatska).

Ovo djelo licencirano je pod licencom Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). Za pregled kopije ove licence posjetite <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Pristupačnost i korištenje s alatima za čitanje naglas

Ovaj dokument osmišljen je kako bi podržao korištenje s alatima za čitanje naglas i asistivnim tehnologijama. Tekst je organiziran u jasnu, numeriranu strukturu i predstavljen u logičnom redoslijedu čitanja kako bi podržao audio čitanje. Slike i dijagrami uključuju alternativni tekst kada nose značenje.

Radi lakšeg snalaženja, na zahtjev je dostupna inačica dokumenta u Word formatu.

Svi dijagrami i tablice u ovom dokumentu popraćeni su kratkim objašnjenjima kako bi se osigurala pristupačnost čitateljima koji koriste čitače zaslona ili alate za čitanje naglas.

Citiranje

AECED Consortium (2026). Vodič za estetsko i utjelovljeno učenje za demokraciju u području učenja odraslih, profesionalnog i organizacijskog učenja. DOI: [10.5281/zenodo.18614458](https://doi.org/10.5281/zenodo.18614458)

Zahvale

Ovaj Vodič razvijen je kao dio AECED projekta — "Transformacija obrazovanja za demokraciju kroz estetsko i utjelovljeno učenje za demokraciju, responzivne pedagogije i demokraciju kao postanak".

Zahvaljujemo:

- Svim sudionicima i zajednicama učenja koje su se uključile u AECED aktivnosti kroz obrazovne faze, uključujući učenike, edukatore, facilitatore, školsko i institucionalno osoblje te obitelji ili partnere u zajednici.
- Nacionalnim timovima u Hrvatskoj, Finskoj, Njemačkoj, Latviji, Portugalu i Ujedinjenom Kraljevstvu na generiranju terenskih dokaza koji su izravno informirali putove i prakse u ovom Vodiču.
- Članovima AECED konzorcija na njihovom doprinosu Pedagoškom okviru, transnacionalnoj sintezi (nacionalni slučajevi i komparativna analiza) i drugim resursima.
- Recenzentima koji su dali svoje smjernice o jasnoći, konceptualnoj koherentnosti i praktičnoj upotrebljivosti.

Sadržaj

1. Uvod

2. Kako utjelovljeno i estetsko učenje (AELD) može podržati učenje odraslih, stručnjaka i organizacija?

- Zašto estetske i utjelovljene pedagoške metode u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju (APOL) ?

3. Organizacije kao prostori za facilitaciju i kolektivno učenje

- Intervencija u institucionalne „gramatike“?
- Transformacija odnosa između sebe i svijeta
- Ostanak s problemom: prema „novoj gramatici življenja“ (i organiziranja)
- Organizacije kao prostori transformacije?

4. Demokratske vrijednosti i načela u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju

- Demokratske vrijednosti u obrazovanju
- Demokratska načela u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju
- Vrijednosti i načela u praksi

5. Korištenje ovog Vodiča: nastavak AELD-a u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju

6. Resursi

7. Popis kratica

1. Uvod

Kao odgovor na izazove s kojima se europska društva danas suočavaju, ovaj Vodič potiče i podržava estetsko i utjelovljeno učenje za demokraciju (AELD) u okruženjima učenja za odrasle, profesionalnom i organizacijskom učenju (APOL). Namijenjen je edukatorima, facilitatorima, supervizorima, trenerima, profesionalnim dizajnerima učenja, voditeljima i drugima koji rade s odraslima u formalnim, neformalnim i informalnim kontekstima učenja. Ovim vodičem želimo podržati facilitatore, kreatore promjena i konzultante koji nastoje poticati demokratske navike, vrijednosti i osjetljivost unutar obrazovnih institucija ili koji rade unutar organizacijskih i mrežnih okruženja kako bi podržali demokratske promjene i transformaciju. U tim kontekstima, participativni i tjelesno utemeljeni pristupi mogu značajno utjecati na individualno, kolektivno i grupno, učenje na daljinu i organizacijsko učenje.

Projekt AECED je stvoren kako bi odgovorio na demokratske napetosti otvaranjem vrata intenzivnim, participativnim, razigranim i resursima poduprtim oblicima učenja - za nas same i za pojedince, grupe i organizacije s kojima radimo. Demokracija se ovdje ne shvaća samo kao politički sustav, već kao kontinuirana transformacija kultura učenja i suradnje u svakodnevnoj praksi – što se odražava i u našim obrazovnim kulturama i praksama. U tom smislu, naš Vodič temelji se na razumijevanju da se demokracija ne uči samo, ili prvenstveno, kroz raspravu, politiku ili postupke, već se živi i osjeća kroz svakodnevne obrazovne i profesionalne odnose. Kroz naš estetski i utjelovljeni pristup učenja za demokraciju, pozivamo odrasle da istražuju demokraciju na drugačiji način: njegujući demokratski senzibilitet kroz kretanje, tjelesnu svijest i kreativno izražavanje; dijeleći, promišljajući i učeći iz osjećaja; te angažirajući estetska i tjelesna osjetila i težnju zajedničkom stvaranju značenja.

Predlažemo fleksibilan i razigran stil čitanja...

Ovaj Vodič možete koristiti na više načina, ovisno o vašem kontekstu i ciljevima:

- kao referentni alat za vas kao edukatora, facilitatora, kreatora promjena ili konzultanta - istraživanje učenja za demokraciju
- kao reflektivni pratitelj za pojedince koji dizajniraju, organiziraju i facilitiraju učenje odraslih i profesionalno učenje te organizacijske promjene
- kao osnovu za dijalog unutar vaše vlastite ili vaših facilitiranih zajednica, mreža i organizacija profesionalnog učenja.

Pozivamo vas i potičemo da se selektivno bavite Vodičem, ponovno se vraćajući odjeljcima tijekom vremena i kao odgovor na vaše životno iskustvo. Nudimo ga kao reflektivni alat, onaj za koji se nadamo da će produbiti vaše razumijevanje, reflektivnost i angažman s estetskim i utjelovljenim metodama kroz praksu i kroz vaše responzivne interakcije unutar različitih grupa za učenje.

Pauza za razmišljanje

Nakon što ste pogledali sadržaj Vodiča, gdje mislite da biste mogli započeti svoje AELD putovanje?

Koji su odjeljci trenutno najrelevantniji za vas i vaš kontekst?

Kao što je spomenuto gore, ovaj Vodič je usklađen s dokumentom „Povezivanje s demokracijom: Pedagoški okvir za obrazovanje za demokraciju“, koji demokraciju shvaća kao živi, nedovršeni proces – način kontinuiranog demokratskog postajanja kroz pedagošku osjetljivost, relacijsku svjesnost te istraživačku i refleksivnu praksu. Zajedno s Priručnikom, ova tri komplementarna resursa imaju za cilj podržati vas pojedinačno ili kolektivno te potaknuti promjene pažnje u obrazovnim i drugim organizacijskim okruženjima putem AELD-a. Ovaj vodič vidimo kao dio šire ekologije resursa za učenje, prakticiranje i održavanje obrazovanja za demokraciju.

U Vodiču i Priručniku nudimo praktične resurse, primjere, metode i ilustrativne aktivnosti. Ovi materijali su kreativni pozivi koje možete prilagoditi, kombinirati ili odvojiti prema svom kontekstu, iskustvu i prosudbi. Mnogi primjeri, metode i ilustrativni primjeri dolaze izravno iz našeg AECED istraživanja, gdje smo isprobali pristupe, metode i aktivnosti u različitim APOL okruženjima i partnerskim zemljama. Oni odražavaju osam od 19 slučajeva u AECED-ovim ispitivanjima participativnog akcijskog istraživanja (PAR).

Više o pojedinačnim slučajevima možete pročitati u isporuci 4.4: Izvješća o analizi podataka, a o analizi među slučajevima u isporuci 4.5: Transnacionalni zaključci na ovoj web stranici: www.aeced.org

Zašto su ovaj Vodič i AELD važni

U središtu ovog Vodiča su konceptualna promišljanja o tome kako se demokratska osjetljivost može njegovati u APOLokruženjima. Budući da su mnogi od nas imali malo poticaja za rad s osjetilima ili za eksplicitnu integraciju tijela u naše pedagoške i organizacijske obrazovne intervencije ovaj pristup zahtijeva pažljivu izgradnju povjerenja, otvorenosti i sigurnih prostora – za sebe i za druge.

Želimo podržati vašu sposobnost da percipirate, brinete, slušate i djelujete s drugima na demokratskije načine. Istraživanje iz AECED projekta pokazuje da se u APOL učenju takva osjetljivost razvija postupno, kroz relacijske, utjelovljene i refleksivne prakse koje reagiraju na kontekst, moć, različitost i ranjivost.

Naš Vodič ne pretpostavlja da će učenje izravno dovesti do organizacijskih ili institucionalnih promjena. Iako se promjene u praksi, odnosima ili organizacijskim kulturama mogu pojaviti s vremenom, one se shvaćaju kao mogući i uvjetni ishodi, a ne kao unaprijed definirani ciljevi.

Ključne točke

U ovom Vodiču, APOL- u se pristupa kao:

- etičkoj i relacijskoj praksi, a ne kao razvoju vještina
- iskustvenoj i utjelovljenoj, a ne isključivo kognitivnoj
- situacijskoj i kontekstualnoj, a ne prenosivoj kao fiksni model
- otvorenoj, a ne vođenoj rezultatima.

2. Kako utjelovljeno i estetsko učenje (AELD) može podržati učenje odraslih, stručnjaka i organizacija?

Povjerenje kao temelj za učenje

Razmišljajući o kolektivnom razvoju korištenja pokreta, jedan je sudionik razmišljao na sljedeći način: „A onda sam shvatio da se za mene veliki dio procesa odnosio na pronalaženje povjerenja, a onda sam primijetio i kako se grupa otvorila i kako nismo samo radili neke plesne stvari, već smo i puno razgovarali, a onda sam primijetio i da je grupa pričala i osobne priče. I pomislio sam da je to nekako, pa, definitivno nešto učinilo na mene, i pomislio sam, u redu, ovo je vrlo povjerljiva grupa i to je zapravo mjesto gdje možete istražiti sebe.“

AECED slučaj 10: Njemačka - Visoko obrazovanje i učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

APOL se odvija u različitim kontekstima, obilježenima iskustvom, stručnošću, odgovornošću i moći. Ti konteksti mogu uključivati niz radnih okruženja, poput obrazovnih institucija, specifične zajednice za profesionalno učenje ili profesionalne mreže, sudjelovanje online ili osobno, te nude formalne i neformalne mogućnosti učenja. Sudionici u učenju često su prisutni po osobnom izboru i s osobnim i profesionalnim ciljevima; ulaze u obrazovna okruženja s praktičnim iskustvom oblikovanim njihovim kontekstima, strukovnim područjima i ulogama te profesionalnim i organizacijskim navikama. Ako su članovi organizacija, mogu sudjelovati dobrovoljno ili ne.

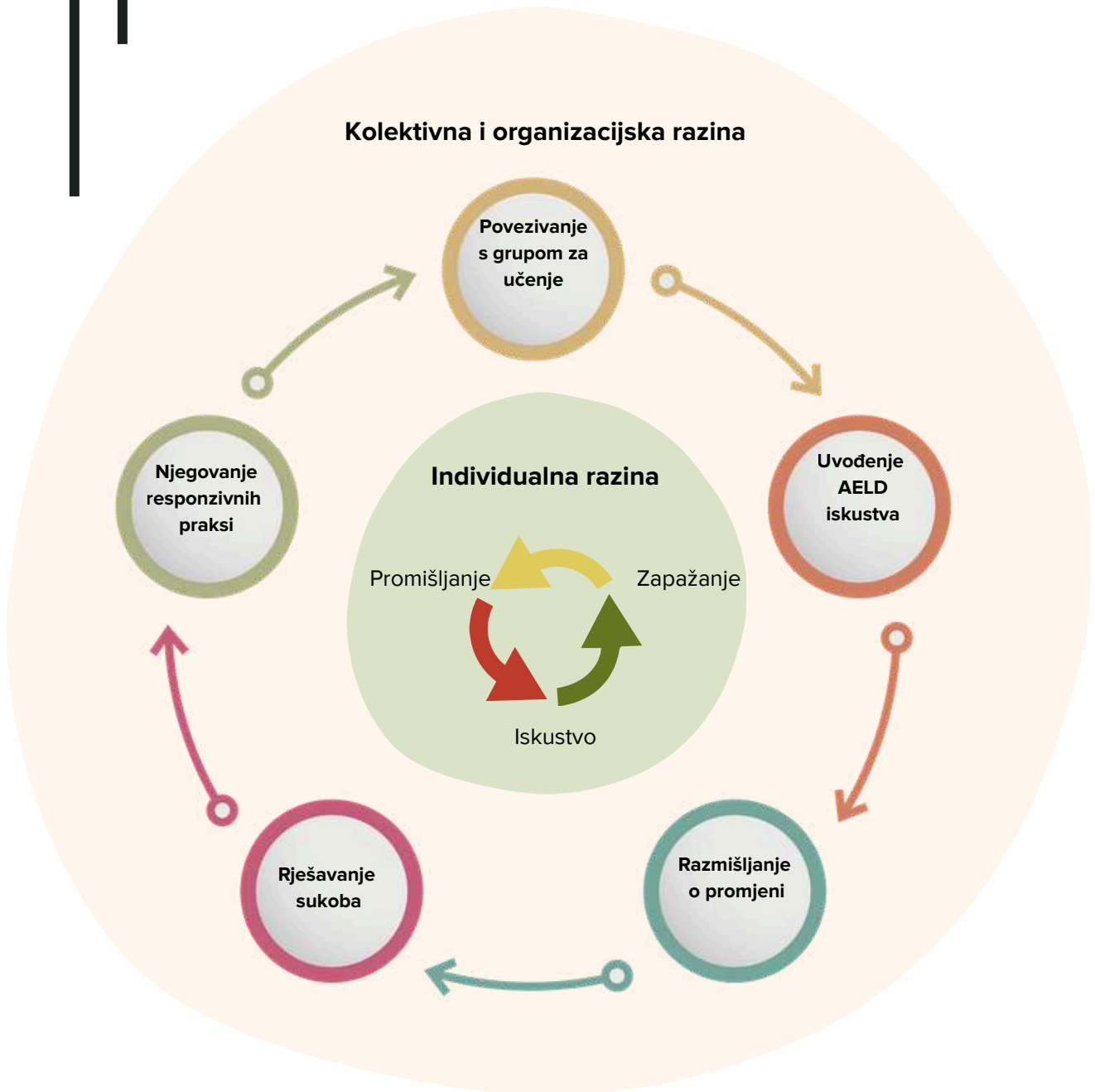

U APOL kontekstima, demokratsko učenje obično je nelinearno i postupno. Sudionici često opisuju trenutke nesigurnosti, nelagode ili otpora uz znatiželju, povezanost i uvid. Ta se iskustva shvaćaju kao dio demokratskog razvoja, a ne kao neuspjesi učenja. Iz tog razloga, facilitacija u AELD-u zahtijeva pažnju u odnosu na tempo, pristanak, granice i brigu – razmatranja koja se mogu učiniti transparentnima za učenike u APOL-u.

APOL je često usmjeren na produbljivanje profesionalnih identiteta i razvoj primjenjivih vještina; Nasuprot tome, projekt AECED manje se bavi pitanjem „što“ učimo (sadržaj), a više „kako“ učimo. Mjesta učenja postaju prostori unutar kojih se može poticati učenje za demokraciju kada se pozornost posveti utjelovljenoj prirodi učenja i primjeni raznih estetskih i utjelovljenih metoda.

Uključujući se u AELD kao profesionalci u institucionalnim stvarnostima, pomičemo svoju svijest kako bismo primijetili, iskusili i razmislili o tome kako se demokracija već živi – ili ograničava – u svakodnevnim profesionalnim i organizacijskim odnosima (vidi „Povezivanje s demokracijom: Pedagoški okvir za obrazovanje za demokraciju“, str. 11-26).

Kao što sljedeća slika pokazuje, ove se kvalitete odnose na pojedince i njihovu uključenost u situacije kao utjelovljenih aktera. Proširujući ove kvalitete na okruženja za učenje, one se prevode u procesno razumijevanje AELD-a. U ovom ciklusu nema početka ni kraja; možete odabrati početnu točku koja odgovara vašoj obrazovnoj praksi.

Slika 1: Ciklusi učenja na individualnoj, kolektivnoj i organizacijskoj razini

Ključne točke:

AELD uvodi često zanemarene dimenzije demokratskog života u djelovanje angažirajući emocije, maštu, osjete i iskustva sudionika.

Važno je napomenuti da to ne znači da provedba AELD-a mijenja ono što radite; ona transformira način na koji okruženja za učenje podržavaju demokraciju kao živu praksu.

Zašto estetske i utjelovljene pedagoške metode u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju (APOL)?

Kao što je navedeno u „Povezivanje s demokracijom: Pedagoški okvir za obrazovanje za demokraciju“, estetske i utjelovljene pedagoške metode mogu omogućiti, aktivirati i operacionalizirati karakteristike AELD-a. Omogućuju nam da se otvorimo afektivnim i kreativnim stranama sebe, drugima i okruženjima u kojima živimo, radimo i učimo, te pomažu u isticanju uvažavanja estetskog i prepoznavanja intrinzične uloge tijela u razmišljanju, osjećanju, doživljavanju i bivanju.

Postoji velika raznolikost estetskih i utjelovljenih pedagoških metoda koje se mogu koristiti ili kombinirati u APOL okruženjima. Neki primjeri metoda korištenih unutar osam APOL pokusa uključuju: stvaranje kolaža; korištenje fotografija i objekata; pokret tijela; dramska skica; jezik uzorka zajedništva (PLC); narativne metode (npr. pripovijedanje, poezija); modeliranje; izradu i crtanje. Primjer u nastavku daje uvid u estetske i utjelovljene pedagoške metode koje su korištene u britanskoj studiji slučaja 18, koja se usredotočila na profesionalno učenje mentora doktorandima.

Uključivanje pluraliteta AELD-a u razvoj mentora doktorandima

Unutar sesija vođenih u okviru ovog slučaja, željeli smo se osloniti na niz estetskih i utjelovljenih pedagoških metoda kako bismo podržali promišljanje i učenje za demokraciju. Neke su se metode usredotočile na koncepte ključne za AECED, dok su se druge eksplicitno bavile demokratskim supervizijskim praksama.

Početne metode uključivale su vježbu vizualizacije iz AECED resursa kako bi se pružio blagi početak i uvid u ono što će se dogoditi. Aktivnost gestikulacije bila je malo drugačija – sudionici su bili pozvani da izraze, pokretom/gestom/tjelesnom reakcijom, kako se povezuju s ciljevima šireg AECED projekta i koje su reakcije/osjećaje ti ciljevi izazvali. Ovo je bilo novo iskustvo za većinu. Neki su ga prihvatili, neki su ga smatrali pomalo neugodnim; ipak, aktivnost je potaknula raspravu i samo-refleksiju. Aktivnost pronađene slike/crtanja kao odgovor na poticajni video o demokraciji u nastajanju pozvala je na estetsko iskustvo u kojem je sam proces crtanja ili stvaranja otvorio prostor za promišljanje i subjektivno pojavljivanje razumijevanja.

Središnji dio sesija vođenih u okviru Studije slučaja 18 bio je zajedničko planiranje i isprobavanje estetske i/ili utjelovljene metode od strane sudionika. Kroz suradničku refleksiju i raspravu, grupe su identificirale područja za istraživanje u vezi s supervizijom studenata doktorskih studija - moć, glas, brigu, identitet - i odabrale kreativne metode za rad, uključujući kolaž autoportreta, pronađene predmete, pletenje, izradu modela, poeziju i stvaranje stripova. Fleksibilnost je bila ključna za angažman; pružala je izbor, uključujući izbor da se ne sudjeluje ili da se sudjeluje drugačije.

Aktivnost kolaža pružila je završnu priliku za raspravu i grupnu refleksiju. Supervizori su govorili o onome što su naučili o procesu supervizije, ali i o drugim stvarima, poput značenja demokracije i izazova njezine primjene u suvremenom visokom obrazovanju.

Kroz sve sesije, supervizori su se osjećali sposobnima razmišljati o svom iskustvu demokracije unutar samih sesija; na primjer, vrijednost estetskih i utjelovljenih metoda u poticanju dijaloga, aktivno slušanje drugih dok dijele svoje kreativne rezultate, otvorenost za tuđa gledišta i sagledavanje stvari iz različitih perspektiva. Sveukupno, supervizori su cijenili vrijeme provedeno u kolektivnoj refleksiji i istraživanju upotrebe različitih estetskih i pedagoških metoda u podržavajućem okruženju.[2]

[2] Više o ovom slučaju, Slučaj 18, možete pročitati u dokumentu projekta WP4.4 Izvješće o slučaju za određenu zemlju. Ovo istraživanje slučaja odobrio je Odbor za etiku društvenih, umjetničkih i humanističkih znanosti Sveučilišta Hertfordshire s delegiranim ovlaštenjem: brojevi protokola: SLE/SF/UH/06090; aSLE/SF/UH/06090(1); 02642024 Oct SSAH

Možda ste praktičar koji je već koristio slične kreativne metode u vlastitoj praksi, alternativno, ovi pristupi bi vam mogli biti novi. Ovdje vas pozivamo da razmislite o tome kako se estetske i utjelovljene pedagoške metode mogu namjerno koristiti, kao dio niza drugih obrazovnih praksi, za poticanje AELD-a.

Pauza za razmišljanje

- Koje ste estetske i utjelovljene metode iskusili – kao učenik, kao učitelj, kao supervizor, istraživač i/ili izvan svoje profesionalne uloge?
- Kako su korištene?
- Kakav su osjećaj u vama izazvale?
- Što ste naučili?

Iako se ovaj odjeljak usredotočio na estetske i utjelovljene pedagoške metode, unutar AELD-a, ove metode služe kao podrška učenju za demokraciju. Sljedeći odjeljak istražiti će demokratske vrijednosti i načela koja podupiru AELD i kako se mogu doživjeti u kontekstima APOL-a.

3. Organizacije kao prostori za facilitaciju i kolektivno učenje

APOL se odvija u širokom rasponu institucionalnih konteksta: škole, sveučilišta, lokalne samouprave, dobrotvorne organizacije, organizacije za stručno usavršavanje te umjetničke i društvene zaklade – svaki nudi različite uvjete rada. Neki uvjeti s kojima smo se susreli tijekom provođenja naših studija slučaja bili su prilično ograničavajući za AELD, kao što pokazuje primjer u nastavku:

Iskustvo s hijerarhiziranim radnim mjestima

Tijekom jedne sesije sa studentima magistarskog studija koji dolaze iz različitih profesionalnih sredina, koristili smo hodnik kako bismo istražili naša iskustva nedemokratskih trenutaka u našim radnim životima. Naši studenti magistarskog studija voljeli su napuštati učionicu i izlaziti na hodnik. Stojeći u malim grupama, dijelili su svoja iskustva nedemokratskih radnih okruženja. Zapravo, često su doživljavali hijerarhije i osjećali se manje uvaženo jer su bili mlađi ili su se činili manje iskusnima. Osjećaj da su u neravnopravnom položaju i da ih se ne shvaća ozbiljno činio se prilično uobičajenim iskustvom u grupi. Kako bismo podijelili svoja iskustva demokracije i njezinih ograničenja na njihovim radnim mjestima, koristili smo Pattern Language of Commoning (PLC) [3], s karticama uzoraka izloženim na podu. Studenti su se kretali i tražili obrazac rješenja koji im se činio najznačajnijim u odnosu na probleme s kojima su se suočavali u svojim radnim okruženjima. Otkrili su različite obrasce prakse rješavanja problema i pozicionirali se s karticom koja im se činila najrelevantnijim za njihovu specifičnu izazovnu situaciju. Na taj su način mnogi od njih upoznali druge koji su odabrali isti obrazac rješenja. Razmjenjivali su iskustva, razmišljali o uzorku i povezivali se jedni s drugima dok su stajali u hodniku. Povezali su temu sa svojim životima koristeći pristup cjelovitog prostora, cijelog tijela, cjelovitog problema i cjelovitog rješenja s PLC [4].

AECED slučaj 7: Njemačka - Visoko obrazovanje i učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

[3] Jezik obrazaca zajedničkog djelovanja (PLC) bit će objašnjen u Praktičnom priručniku.

[4] Metoda korištenja Jezika obrazaca zajedničkog djelovanja za proširenje prostora za demokraciju u vašim radnim okruženjima bit će detaljno objašnjena u našem praktičnom priručniku. PLC je korišten u AECED projektu, isprepleten s AELD-om.

Očito je da, ovisno o vašem radnom kontekstu, ograničenja mogu proizaći iz društvenih odnosa moći, politike, procjene, radnog opterećenja ili organizacijske kulture. AELD sam po sebi ne može ukloniti ta ograničenja. Umjesto toga, iz perspektive uvjetovanog radnog okruženja, moguće je promišljeno reagirati unutar i oko njih putem AELD-a.

Naša praksa AELD-a prilično je uvjetovana našim okruženjem i iskustvom. Institucionalni ritmovi i strukture orijentirane na kurikulum često ograničavaju AELD:

U našoj fazi testiranja slučaja, bilo je mnogo trenutaka kada smo primijetili napetost između cilja povezivanja s radnim iskustvima sudionika i potencijalnih AELD aktivnosti za rješavanje tih iskustava te čvrsto definiranih, institucionaliziranih uvjeta koji su uokvirivali naše susrete.

AECED slučaj 7: Njemačka - Visoko obrazovanje i učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Kako mi, kao facilitatori, možemo riješiti ove uvjete u našoj profesionalnoj praksi? Mogli bismo...

- razviti jasno razumijevanje konteksta i njihovih ograničenja
- istražiti što bi bilo moguće unutar danog konteksta
- njegovati nadahnjujuća, ali realna očekivanja o opsegu i razmjeru
- prepoznati facilitaciju, kao i refleksiju i (samo)brigu, kao legitiman rad
- nadati se, čak i kada su uvjeti ograničavajući ili frustrirajući.

Čak i male promjene u načinu na koji se učenje osmišljava ili facilitira mogu podržati demokratsko razvijanje.

Sastanak u sredini: demokratizirati sudjelovanje

U drugom njemačkom slučaju, cilj nam je bio zajednički stvoriti AELD metode temeljene na Pattern Language of Commoning (PLC). Studenti, koji su svi bili navikli na hijerarhije, čak i na svojim radnim mjestima, voljeli su zajedničku moć donošenja odluka, što je bilo u suprotnosti s njihovim uobičajenim iskustvom ograničenog zajedničkog stvaranja unutar seminara. U ovom slučaju, studenti diplomskog studija primijetili su da im se kružni raspored sjedenja u učionici činio posebnim i značajnim. Jedan student je primijetio: „Lako smo se mogli sastati u sredini, a zatim raspravljati o temama.“

AECED slučaj 7: Njemačka - Visoko obrazovanje i učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Analiza relacijskih obrazaca o tome kako su studenti prisvojili prostor u učionici otkrila je da se učionica doživljavala kao demokratizirajući kolektivni proces. Preuređenje učionice podržalo je osjećaj studenata da mogu slobodnije govoriti i uključiti se, pokazujući da čak i male promjene mogu promijeniti atmosferu. Za stvaranje demokratskog prostora, i dok se nalazimo u njemu, potičemo druge da eksperimentiraju, da vjeruju jedni drugima i da se kolektivno angažiraju.

Pauza za razmišljanje

- Podržavaju li vaša prostorna okruženja učenje za demokraciju?
- Mogu li biti drugačije dizajnirani?
- Ako da, na koje načine?

Intervencija u institucionalne „gramatike“?

Jedan sudionik u latvijskom slučaju govorio je o normama svoje profesije i o tome kako promjena može biti teška:

„Budimo iskreni. Budući da je naša profesija ponekad prilično autoritativna, bitno je sagledati stvari iz različitih perspektiva. Promjena uloga bila je vrlo korisna u tom smislu. Demokratske promjene često se događaju sporo, jer smo toliko navikli na određene standarde da se možemo mučiti izaći izvan svojih uobičajenih uloga.“

AECED slučaj 12: Latvija - Srednjoškolsko obrazovanje i učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Mnogi facilitatori - kao i istraživači - primjećuju izazov organizacijskog i institucionalnog kontinuiteta te postojanost disfunkcionalnih obrazaca i „gramatika“. Tyack i Tobin (1994.) problematizirali su to, smatrajući „gramatiku školovanja“ „teško promjenjivom“.

Obrazovni filozof John Dewey opisao je da „način na koji mehanizam poučavanja utječe na dijete... zapravo kontrolira cijeli sustav“ (vidi Tyack & Tobin 1994: 456). Ovi institucionalni konteksti nisu samo formalno okruženje, već i kulturno utjelovljenje našeg rada kao edukatora. Neke će prakse biti normaliziranije od drugih. To bi moglo podržati ili ograničiti korištenje AELD-a. „Skriveni kurikuli“ živih institucionalnih praksi upravo su to: ono što osoba odmah nauči kada se pridruži tvrtki, instituciji ili obrazovnom okruženju. Dakle, ne bismo trebali zaboraviti što bi moglo ometati, kao i što bi moglo omogućiti ciljeve prema kojima radimo.

Jasno je da obrazovanje za demokraciju nije samo o metodama i pristupima; ono također uključuje naše strukture pažnje i našu svijest kao posrednika i partnera u učenju. Imajući to na umu, možemo razviti metode koje doprinose organizacijskim promjenama u našim obrazovnim ustanovama kao kulturnoj promjeni i koje omogućuju prostore za obrazovanje za demokraciju.

Pauza za razmišljanje

- Kako bi AELD mogao intervenirati u racionalnost i normalnost „gramatika školovanja“, gramatika visokog obrazovanja, gramatika hijerarhijskih organizacija?
- Razmislite o jednoj situaciji koju biste željeli promijeniti.
- Što biste željeli promijeniti? Zamislite jedan aspekt s kojim možete započeti.

Transformacija odnosa između sebe i svijeta

Rješavanje veze između individualnog i kolektivnog učenja, organizacijskog učenja i onto-epistemičke transformacije zahtijeva metodičke pristupe organizacijskim promjenama i promjenama u odnosima između sebe i svijeta. Obrazovni filozofi Collet-Sabé i Ball (Ball & Collet-Sabé, 2022; Collet-Sabé & Ball, 2023, 2024) tvrde da to zahtijeva alternativnu epistemološku osnovu obrazovanja koja je usko povezana s obrazovanjem za demokraciju.

Umjesto da znanje, učenje i demokraciju tretiraju kao odvojene ili isključivo kognitivne domene, oni nas pozivaju da preispitamo kako se one shvaćaju, žive i dijele u svakodnevnim obrazovnim i organizacijskim praksama.

Iz ove perspektive, transformiranje odnosa između sebe i svijeta postaje središnje. Collet-Sabé i Ball (2024.) opisuju potrebu za epistemom koja privilegira međuovisnost, brigu i suradnju, nadilazeći oblike individualizma, konkurencije i potrošnje koje škole, države i tržišta često usađuju (str. 447.).

Ovaj epistemološki pomak u učenju podržava samoformiranje kroz zajedništvo. Predlaže relacijsku ontologiju koja oblikuje subjekte kroz brigu o sebi, drugima, zajednicama i planetu (Collet-Sabé i Ball, 2023.). Zalažu se za stvaranje prostora za učenje koji je kokreativan, dinamičan i responzivan te koji je usklađen s našim namjerama stvaranja transformacijskih obrazovnih praksi.

Međutim, uspostavljanje drugačije episteme zahtijeva pažljivu analizu praksi i inventivnih pristupa za njegovanje različitih načina učenja. AELD je jedan od načina da se „počne s tijelom“, da se ozbiljno shvati ideja da svako učenje počinje s učenicima koji osjećaju, percipiraju i djeluju kao utjelovljeni akteri.

Ostanak s problemom: prema „novoj gramatici življenja“ (i organiziranja)

Izraz „ostati s problemom“, koji je skovala feministička istraživačica i znanstvena aktivistica Donna Haraway, poziv je na kontinuirano uključivanje u relacijske načine života sa svim stanovnicima oštećenog planeta – ona nas poziva da budemo srodni jedni s drugima kroz maštovite i hrabre načine povezivanja. Na temelju ove ideje, vjerujemo da je APOL mjesto gdje učenici ne samo da susreću sadržaj učenja, već i proširuju svoje horizonte za percipiranje i djelovanje, preuzimajući odgovorne uloge donositelja odluka, programera, konzultanata, pedagoga, socijalnih radnika itd. Ovo mnoštvo profesionalnih angažmana može se obogatiti utemeljenjem naših mjesta učenja u AELD-u.

Slijedeći Collet-Sabéa i Balla u njihovoj mašti na „novu gramatiku življenja“, obrazovanje i politika se doživljavaju kao isprepleteni „procesi zajedničkog učenja, donošenja odluka, testiranja granica i rješavanja sukoba u stvarnim kontekstima u odnosu na stvarne probleme koji najavljuju neizvjesnu budućnost i naše izumiranje“ (Collet-Sabé & Ball, 2024., str. 447). Obrazovanje, gdje god se događa, mjesto je gdje se demokracija neprestano stvara i preoblikuje, oblikovana neizvjesnošću, međusobnom ovisnošću i ekološkom krizom.

Ključne točke:

U našem AECED projektu, neki partneri nastojali su operacionalizirati ovu „novu gramatiku življenja“ stvaranjem pedagoških uvjeta u kojima sudionici sudjeluju u zajedničkom učenju, pregovaraju o razlikama i kolektivno odgovaraju na zajedničke izazove kroz AELD. Kroz takve pristupe nastojimo podržati transformaciju prema demokratskim oblicima znanja, utemeljenima na brizi, relacionalnosti i utjelovljenom sudjelovanju.

Organizacije kao prostori transformacije?

Imajući na umu pojam gramatike, jedna stvar koja je postala jasna iz našeg PAR pristupa bila je da su institucije i organizacije konteksti za AELD. Mnoga naša suđenja bila su pod utjecajem i ograničena uvjetovanim prostorom, vremenom, hijerarhijama, unaprijed definiranim nastavnim planovima i programima, usmjerenošću na udžbenike, frontalnim prostornim dizajnom učionica i tako dalje.

Čak i ako facilitatori možda nemaju eksplicitni mandat za organizacijsku transformaciju na isti način kao savjetnici, organizacijski konzultanti ili kreatori promjena, pedagoški rad može biti transformativan – ne samo na razini individualnog i kolektivnog učenja, već i na razini organizacijskog učenja koje podržava njegovanje demokratskih praksi. Mikrološke perspektive o društvenim – i organizacijskim – promjenama zalažu se za promjenu kao pomak u društvenoj praksi. U tom smislu, u skladu s radom Johna Deweyja, AELD se može shvatiti kao odnos prema iskustvu demokracije kao nastajanja: kao društvene, organizacijske, pa čak i političke prakse.

Iz ove perspektive, AELD povezuje doživljavanje demokracije s demokratskim angažmanom i građanstvom. Uspostavljanje responzivnih i relacijskih praksi putem AELD-a obraća se sudionicima i organizacijama kao partnerima u učenju i poziva ih da se udalje od svog sadašnjeg samorazumijevanja: od izazivanja društvenih nepravdi, snalaženja u sukobima i traženja međusobnog razumijevanja do poticanja lokalno-globalnih veza u našoj zajedničkoj planetarnoj situaciji (Weber & Wieners 2023; Weber, Spahn & Heidelbergmann 2024).

Temeljeći se na našem PAR pristupu (Kemmis i sur., 2014.; MacDonald, 2012.), vidimo da nam izazovi u obrazovanju za demokraciju omogućuju zajedničko stvaranje rješenja i promišljanje iskustava. Produbljivanje demokracije kao životnog iskustva eksplicitno je povezano s tri sloja u našem metodološkom okviru (Spahn & Weber, u tisku) koji imaju za cilj pratiti transformacijske promjene u obrazovnim okruženjima putem AELD-a:

- individualno i kolektivno učenje
- organizacijsko učenje
- onto-epistemološka transformacija.

Ovaj vodič usredotočuje se na sve tri razine:

- individualno i kolektivno učenje kao subjektivno doživljena transformacija
- organizacijsko učenje kao proces koji uključuje vrlo različite aktere, uključujući kolege, konzultante, partnere u suradnji itd. i njihove zajedničke prakse
- onto-epistemološke transformacije kao kritičko istraživanje kako naše znanje i navike (re)produciraju naše načine percipiranja društvenih situacija i obrnuto.

Na temelju našeg istraživanja, vidimo potrebu za dubljim istraživanjem naših kulturnih ukorijenjenosti, normalnosti, neupitnih normi i vrijednosti koje svakodnevno prakticiramo – na sve tri razine. Za APOL ćemo istaknuti niz vrijednosti i načela koje smo razvili iz naših studija slučaja.

4. Demokratske vrijednosti i načela u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju

Demokratske vrijednosti u obrazovanju

U AELD-u, demokratske vrijednosti pružaju etičku orijentaciju za učenje. One izražavaju ono što je važno i što daje smjer demokratskoj praksi, bez propisivanja kako bi se učenje trebalo odvijati.

Tri demokratske vrijednosti opisane u Okviru (vidi Povezivanje s demokracijom: Pedagoški okvir za obrazovanje za demokraciju, str. 17–19) također su ključne za ovaj Vodič.

Ove se vrijednosti mogu ispuniti u kontekstu učenja odraslih, profesionalnog i organizacijskog učenja na sljedeće načine:

- **Sloboda** – shvaćena ne kao neograničen izbor, već kao mogućnost izražavanja sebe, suzdržavanja od sudjelovanja, istraživanja neizvjesnosti i djelovanja bez straha od prisile ili osude.

Studenti koji su sudjelovali u razvoju plesne izvedbe u jednom od naših slučajeva pohvalili su zajednicu koja se pojavila i mogućnost izražavanja sebe. Osvrćući se na kolegij, jedan je sudionik istaknuo važnost atmosfere zajedničkog učenja kao temelja za spremnost na slijeđenje estetskih zadataka ili impulsa. „Dakle, mislim da to može stvoriti potpuno drugačiji pogled. (.) U mom slučaju, na primjer, zauzeo bih drugačiji racionalni pristup (...). Općenito vjerujem da ovaj fizički aspekt može, ili stvara, više u ljudima. I (...) Mislim da također stvara veću otvorenost ako mu pristupite kroz tijelo i dopustite mu to.“

[5] https://youtu.be/xb_061_ctrs?si=jOMqtGzaGnOOi0VA

AECED slučaj 10: Njemačka - Visoko obrazovanje i učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

- **Jednakost i pravednost** – shvaćeno kao prepoznavanje jednake vrijednosti među sudionicima, uz pažnju prema razlikama, asimetrijama moći, pristupu i nejednakim uvjetima pod kojima odrasli sudjeluju u učenju.

Istraživač-voditelj u slučaju s nastavnicima u visokom obrazovanju primijetio je da se mora puno usredotočiti na nevidljive norme unutar grupa i zapitati se što znači uspostaviti demokratskije oblike sudjelovanja. O tome je razmišljao ovako: „Nakon vođenja radionice, otišao sam pitajući se kako grupa donosi tihu odluku o tome koliko razgovora toleriramo i koliko se daleko može skrenuti s teme. Čini se da se ta odluka donosi tjelesnim gestama i položajima, izazivajući afektivne reakcije i, kod mene, osjećaj pritiska da se kontrolira situacija. To u meni postavlja pitanje: Jesmo li doista dali prostora različitim načinima sudjelovanja?“

AECED slučaj 6: Finska - Visoko obrazovanje i učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

- **Responzivnost** – shvaćena kao pažnja prema drugima, kontekstu i onome što se pojavljuje u procesu učenja, a ne kao pridržavanje fiksnih planova ili unaprijed određenih ishoda.

U jednoj ranoj online sesiji, strukovni nastavnici pozvani su da se vrte slikama koje su odabrali za predstavljanje svojih okruženja za učenje i da ih ponovno pogledaju sporije obraćajući pažnju na ono što obično ostaje nezapaženo. Dok su dijelili svoja zapažanja, počeli su izlaziti na površinu mali detalji: učenikova ruka koja se odmara na klupi, nagnuta stolica, meko svjetlo s visokog prozora. Ovi elementi, prethodno zanemareni, otvorili su drugačiju vrstu razgovora. Umjesto analiziranja problema, grupa se prebacila u način kolektivne refleksije, osjećajući afektivnu i relacijsku dinamiku ugrađenu u njihova svakodnevna okruženja. Ova blaga preusmjeravanja pažnje – uvažavajući pogled – omogućila su učiteljima da percipiraju svoje kontekste s većom otvorenošću, otkrivajući obrasce interakcije i organizacijskih napetosti koje obično ostaju nevidljive. Kroz ovu zajedničku promjenu pažnje, estetske i utjelovljene metode postale su alati za njegovanje responzivnije, demokratskije svijesti.

AECED slučaj 16&17: Portugal - Učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

U kontekstima učenja odraslih i profesionalnog učenja, ove se vrijednosti često implicitno doživljavaju kroz svakodnevne prakse: čiji se glasovi prioritetiziraju, kako se prepoznaje stručnost, kako se raspoređuje vrijeme i kako se rješava neslaganje ili ranjivost. AELD čini ove dimenzije vrijednosti iskustvenim pozivajući sudionike da primijete kako se sloboda, jednakost, jednakost i responzivnost osjećaju i provode u situacijama učenja.

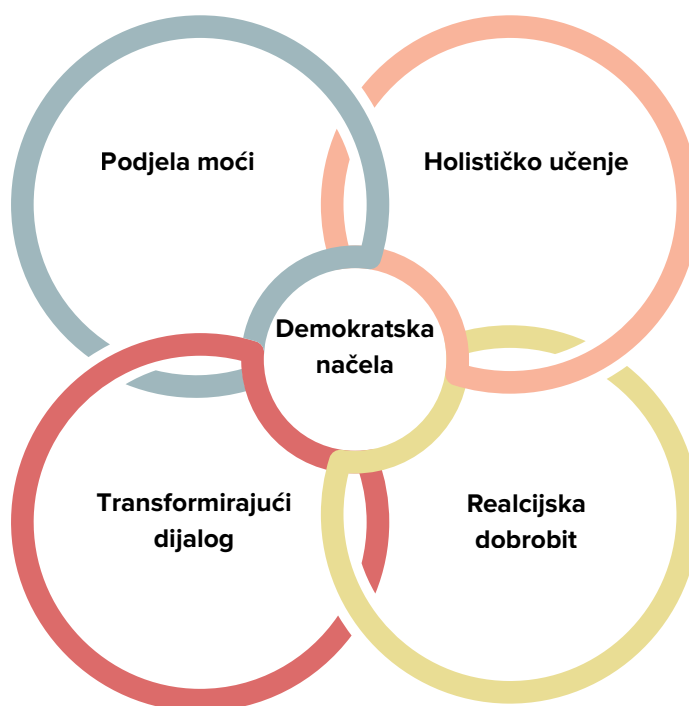
Pauza za razmišljanje

- Kako se pridržavate ovih demokratskih vrijednosti u svojoj svakodnevnoj praksi?
- Kako AELD može podržati doživljavanje i osjećanje ovih vrijednosti?

Demokratska načela u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju

Dok vrijednosti poput gore navedenih izražavaju etičke obveze, demokratska načela opisuju kako se demokracija u nastajanju prakticira u učenju. U našem AELD okviru detaljno smo objasnili četiri načela koja su vodila naše pedagoško donošenje odluka u različitim kontekstima. Prikazana su na dijagramu u nastavku.

Podjela moći

U APOU-u, moć nikada nije odsutna. Oblikuju je uloge, stručnost, institucionalne pozicije i odgovornosti za vođenje. Posebno u AELD okruženjima, moramo biti svjesni neformalne društvene i grupne dinamike koja postavlja norme i signalizira koji se oblici sudjelovanja potiču ili obeshrabuju. Kao voditelji, moramo biti samoreflektivni i vrlo svjesni vlastite moći utjecaja, izražavanja i donošenja odluka. Možda ćemo htjeti pozvati sudionike da oblikuju pitanja, procese ili ritmove učenja, uz održavanje jasnih etičkih i vođenje granica.

Podjela moći može uključivati sljedeće:

- pružanje aktivnosti u kojima je odgovornost raspoređena među učenicima (uključujući edukatore)
- stvaranje prilika za preuzimanje inicijative i vođenje ili zajedničko vođenje procesa povezanih s učenjem i društvenim životom
- stvaranje kulture u kojoj se svi (učenici i edukatori) osjećaju cijenjenima, cijene jedni druge i prepoznaju svoj doprinos procesu zajedničkog učenja i suradnje
- stvaranje kulture u kojoj svatko ima glas i daje glas drugima u obrazovnom kontekstu kako bi se omogućili društveno pravedni procesi i rezultati u donošenju odluka
- uravnoteženje autonomije s grupnim okruženjima, gdje se fizička, emocionalna i kognitivna autonomija za samostalno učenje i rješavanje problema izmjenjuju sa suradničkim i kreativnim projektima ili aktivnostima s drugima

Transformirajući dijalog

Posebno kod AELD-a, od nas se, kao facilitatora, traži da podržimo dijalog, a ne raspravu ili debatu. U tom smislu podržavamo slušanje s otvorenošću, obraćanje pažnje na utjecaj i utjelovljenje te dopuštanje promjene perspektiva kroz susret. U učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju, transformirajući dijalog može izazvati napetosti, neslaganje ili nelagodu. Ovim se trenucima pristupa kao prilikama za učenje o demokraciji, a ne kao problemima koje treba brzo riješiti.

Transformirajući dijalog može uključivati:

- stvaranje kulture koja potiče otvorenost za preispitivanje vlastitih uvjerenja, osjećaja i utjelovljenih iskustava
- stvaranje kulture otvorene i slobodne komunikacije u kojoj se aktualna pitanja i gledišta mogu dijeliti bez straha od osude
- stvaranje kulture koja potiče slušanje različitih gledišta, raspravljanje o njima i težnju za međusobnim razumijevanjem i poštovanjem
- stvaranje kulture koja potiče spremnost za primanje poruke i otvorenost za tuđa gledišta.

Holističko učenje

Uključivanje cijele osobe znači bavljenje profesionalnim identitetima, emocijama, tjelesnim reakcijama i osobnim povijestima, koje su uvijek prisutne u prostorima učenja. Holističkim pristupom učenju razvijamo dublje razumijevanje povijesti i potencijalne budućnosti pojedinaca, kolektiva i organizacija. Možemo se povezati s kolektivnim imaginacijama i njihovim alternativama. Možemo se povezati s višestrukim oblicima izražavanja – vizualnim, narativnim, utjelovljenim, prostornim – uz refleksiju i konceptualizaciju, podržavajući različite načine stvaranja značenja.

Holističko učenje može uključivati:

- uključivanje učenika u prakse iskustvenog učenja gdje uče radeći, stvarajući i rješavajući probleme te razvijajući kritičko mišljenje kroz praktična iskustva i promišljanje, kako bi im se omogućilo da povežu stečeno znanje sa stvarnim situacijama
- aktiviranje ne samo kognitivnih sposobnosti učenika već i njihovih emocionalnih, estetskih, duhovnih i utjelovljenih sposobnosti za učinkovitije i sveobuhvatnije učenje te kako bi se učenicima pomoglo da razviju bolju interakciju s vršnjacima, veće samopouzdanje i jači osjećaj odgovornosti za svoje postupke
- korištenje različitih vrsta sadržaja te estetskih i utjelovljenih metoda učenja, kao što su stvaranje kolaža, drama, fotografija, crtanje itd.

Relacijsko blagostanje

Posebno u kontekstu učenja odraslih, profesionalnog i organizacijskog učenja, relacijsko blagostanje se često zanemaruje. Kada se obraćamo osjetilima, otvaramo prostor za svoje osjećaje i kvalitetu svojih odnosa. Obrazovanje za demokraciju postaje moguće stvaranjem sigurnih prostora, kada se poziva na ranjivost, čak i ako se to čini rizičnim. Razvijanje pažnje prema povjerenju, brizi, tempu i pristanku ključno je u vašem moderiranju. Relacijsko blagostanje nije pripremi korak već stalna odgovornost vašeg moderiranja. Važno je ostati svjestan kako se naše učenje odvija.

Relacijsko blagostanje može uključivati:

- uspostavljanje obrazovnih okruženja koja potiču osjećaje pripadnosti i međusobnog prihvaćanja
- organiziranje događaja koji osnažuju povezanost s lokalnim zajednicama, prirodom i svijetom
- provođenje projekata uz aktivno sudjelovanje učenika i drugih, ovisno o kontekstu (kao što su administratori, obrazovni lideri, zajednica, obitelj i akteri politike) radi promicanja osjećaja zajedništva i blagostanja
- pružanje prostora i aktivnosti u kojima su učenici dobrodošli da samostalno razmišljaju i donose vlastite prosudbe, čak i ako se razlikuju od prosudbi drugih.

- Sljedeći primjer pokazuje kako AELD može razviti empatiju.

Učitelji srednjih škola, u grupama od tri, zamoljeni su da izvedu kratki dramski skeč. U prvom krugu koristili su riječi prikladne zadanom zadatku i kontekstu. U drugom krugu zamijenili su uloge, ovaj put dodajući emocije. U trećem krugu ponovno su promijenili uloge, sada uključujući i utjelovljenje u svoju izvedbu. Razmišljajući o aktivnosti, jedan je učitelj naglasio njezinu ulogu u poticanju empatije – učenje vidjeti i osjećati iz različitih perspektiva. U raspravama nakon aktivnosti, učitelji su razmišljali o tome koliko je ovo važno i kako utjelovljene aktivnosti mogu smanjiti socijalnu distancu, poticati demokratske odnose, pa čak i osporiti tradicionalne uloge.

AECED slučaj 12: Latvija -- Srednjoškolsko obrazovanje i učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Vrijednosti i načela u praksi

U vašim APOL okruženjima, demokratske vrijednosti i načela možda nisu u potpunosti provedeni. Prije očekujemo da se o njima pregovara iz trenutka u trenutak, unutar vremenskih ograničenja, institucionalne kulture i očekivanja sudionika. Ne očekujemo da će AELD automatski riješiti te napetosti; njihovo kolektivno i refleksivno održavanje omogućit će nam svima da iskusimo demokraciju kao živi i relacijski proces.

Sljedećih pet odjeljaka nadovezuje se na do sada razvijeno razumijevanje. U njima se istražuje kako demokratska osjetljivost i responzivna pedagogija podržavaju etičko i praktično provođenje ovih vrijednosti i načela u kontekstima učenja odraslih i profesionalnog učenja.

Demokratska osjetljivost i provođenje demokracije u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju

Demokratska osjetljivost odnosi se na osjećanu, utjelovljenu i relacijsku sposobnost sudjelovanja s drugima na načine koji podržavaju demokratski život. U AECED Okviru i AECED Konceptualnom dokumentu (kliknite ovdje za čitanje), opisujemo ga ne kao kompetenciju koju treba savladati, već kao orijentaciju koja se razvija tijekom vremena kroz iskustvo, promišljanje i interakciju.

Kada želite postići demokratsku osjetljivost i provesti kulturnu demokraciju u APOL-u, mora postojati svijest o:

- kako vi – i drugi – možete osjećati i doživljavati moć te kako je vi i drugi koristite u interakcijama vašeg procesa facilitacije i učenja
- kako vaše tijelo i tijela vaših partnera u učenju reagiraju na trenutke uključivanja, isključivanja, prepoznavanja, šutnje ili utišavanja
- kako vaše vlastite emocije – i emocije drugih – poput nelagode, oklijevanja, znatiželje ili otpora, signaliziraju demokratske napetosti
- kako odnosi u vašim partnerstvima u učenju omogućuju ili ograničavaju sudjelovanje i izražavanje.

Pozivamo vas da shvatite procese učenja karakterizirane neizvjesnošću i neznanjem, ranjivošću i utjecjem. Na toj osnovi, AELD može ponuditi mnoštvo ulaznih točaka u participativne, raznolike i diferencirane kulture učenja.

Utjelovljenje naučene bespomoćnosti... i utjelovljenje kolektivnog vodstva

Kada smo isprobali potencijal Metode obrasca zajedničkog jezika (PLC) za profesionalno i organizacijsko učenje, koristili smo metodu „Gordijevog čvora“ [6]. Studenti su razmišljali o ovoj metodi „Gordijevog čvora“, dok smo svi zatvarali oči i pružali ruke kako bismo se spojili s dvije druge ruke. Gradeći ljudski čvor rukama i tijelima, zajedno smo se raspetljali krećući se, penjući se ili pužući, na kraju se razvijajući u liniju i ponovno formirajući krug. Nakon što su iskusili proces, studenti su razmišljali o vodstvu koje su preuzeli ili načinu na koji su djelovali u ovom pokusu. Sudionici su pozvani da koriste PLC kako bi odabrali karticu koja odražava njihovu razinu angažmana u vježbi. Zanimljivo je da su sudionici otkrili da se ne radi o pasivnosti, čekanju da drugi djeluju ili delegiranju moći drugima - iako smo na to navikli i to je daleko najmanje izazovan način djelovanja. Razmišljali su o tome trebaju li odgovornost preuzeti samo „službeni vođe“ – u ovom slučaju, da organiziraju raspetljavanje – koji mogu imati službenu funkciju ili je kolektivno vodstvo moguće unutar određene situacije. Ovo je bio trenutak transformativnog učenja i osnaživanja za naše studente magistarskog studija.

[6] Priča se da je frigijski kralj Gordios zavezao zamršeni čvor koji su mnogi pokušali razriješiti, ali nisu uspjeli, dok je Aleksandar Veliki jednim udarcem mača rastrgao zapetljane niti...

Umjesto traženja dogovora ili harmonije, demokratska osjetljivost i provođenje demokracije podržavaju sposobnost da se ostane s razlikama, da se slušaju različita stajališta i da se prepozna jednaka vrijednost drugih čak i u trenucima neslaganja. To uključuje osvješćivanje vlastitih pretpostavki, privilegija i ograničenja, kao i uvjeta pod kojima drugi mogu sudjelovati.

Naše istraživanje iz projekta AECED i gore opisana situacija pokazuju da se demokratska svijest može pojaviti postupno i nelinearno. U trenucima zbunjenosti i otpora, naši sudionici, kao partneri u učenju, doživjeli su trenutke uvida uz zbunjenost i otpor. Ova iskustva ne vidimo kao prepreke učenju, već kao sastavni dio demokratskog razvoja. Zato je promišljanje nakon eksperimentiranja s takvim metodama ključno.

U slučaju koji se usredotočio na AELD u strukovnim okruženjima, edukatori su opisali razvoj jače demokratske osjetljivosti, posebno u prepoznavanju glasova i iskustava učenika. Istovremeno, identificirali su napetosti između demokratskih težnji i krutih institucionalnih okvira. Vodič je podržao edukatore u legitimizaciji malog, situacijskog sudjelovanja - poput zajedničkog donošenja odluka u aktivnostima učenja - umjesto oslanjanja na idealizirane ili apstraktne modele institucionalne demokracije.

AECED slučaj 16 i 17: Portugal - Učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Kada negujemo demokratske prakse, ne radi se o usvajanju određenih političkih stavova. Umjesto toga, mi, kao facilitatori, podržavamo razvoj vlastitih i tuđih etičkih i relacijskih kapaciteta. Iz perspektive žive demokracije, transformiramo kako i koliko brzo sudimo (drugima), kako surađujemo i kako učimo u različitim kontekstima.[7]

Responzivne pedagogije u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju

Responzivnu pedagogiju shvaćamo iz perspektive AELD-a, ne prvenstveno kao skup tehnika, već kao pedagoški stav: kako vi, kao edukator, primjećujete, reagirate i donosite sudove unutar svojih razvojnih situacija vođenja i učenja (vidi Povezivanje s demokracijom: Pedagoški okvir za obrazovanje za demokraciju, str. 21-22). U APOL-u je vaša responzivnost posebno važna. Budući da kontekste učenja oblikuju različita iskustva, pozicije i moć, responzivnost je ključna. Vaši sudionici, kao partneri u učenju, donose različita iskustva u samopouzdanju, autoritetu, kulturnoj i obiteljskoj povijesti, organizacijskim okruženjima i poznavanju estetskih i utjelovljenih praksi te mogu imati različite kapacitete za preuzimanje rizika i istraživanje estetskog i utjelovljenog učenja. S našom responzivnom pedagogijom, obraćate pažnju na te razlike bez fiksiranja partnera u učenju u unaprijed određene kategorije ili očekivanja.

[7] Demokratska osjetljivost usko je povezana s uvažavajućim pogledom (vidi Povezivanje s demokracijom: Pedagoški okvir za obrazovanje za demokraciju, str. 23 – 24)

Iz našeg responzivnog pedagoškog stava, APOL vidimo kao:

- usklađivanje s onim što se pojavljuje u grupi, uključujući afektivne i utjelovljene signale
- prosuđivanje na situacijski način, prilagođavanje tempa i forme, pozivanje kao odgovor na kontekst
- biti etičan i odgovoran u načinu na koji brinete, kako se nosite s pristankom i kako se bavite granicama
- biti refleksivan i svjestan vlastite moći, pretpostavki i pozicioniranja.

Umjesto da slijedite unaprijed određeni plan, zauzimanje responzivnog stava potaknut će reciprocitet. U svom moderiranju možete se prebacivati između vođenja, zadržavanja prostora, povlačenja ili preoblikovanja aktivnosti, ovisno o tome što podržava vaš demokratski stav i način prakticiranja demokracije u svakom trenutku.

Pauza za razmišljanje

- Razmišljanje o vašim uobičajenim navikama i obrascima koji vode vaše razmišljanje i djelovanje: uživajte li/je li vam udobno u i s neizvjesnim situacijama?
- Jeste li skloni lako reagirati na iskustva i potrebe vaših sudionika i partnera u učenju?

Sljedeći primjer pokazuje važnost reagiranja na različite kontekste i ne pretpostavljanja o ponovljivosti sesija. Čak i ako se koriste isti estetski i utjelovljeni pristupi, iskustva učenja rijetko su ista.

U jednom od naših slučajeva usredotočili smo se na razvoj sposobnosti visokoškolskih nastavnika da olakšaju demokraciju u nastajanju. To je rijetko jednostavan proces; korištenju estetskih i utjelovljenih metoda za izražavanje različitih mišljenja i poticanje refleksije ne može se pristupiti kao jednostavnoj uzročno-posljedičnoj vježbi. To je postalo očito kada je jedan nastavnik imao dvije iteracije nastavnih pokušaja, s istim sadržajem i istim utjelovljenim metodama facilitacije, ali s vrlo različitim ishodima zbog razlika između skupina.

AECED slučaj 6: Finska - Učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Svaka skupina za učenje različito će reagirati na estetske i utjelovljene metode i važno je biti svjestan odvijanja procesa, slušati potrebe i pratiti atmosferu te tome prilagoditi facilitaciju.

U našem AELD pristupu, responzivna pedagogija usko se usklađuje s praksom uvažavajućeg pogleda. Prečesto žurimo s donošenjem brzih sudova ili zauzimamo stranu bez da u potpunosti saslušamo različite perspektive. Odgovornost zahtijeva da ostanemo otvorenog uma. Utjelovljeni pristupi, posebno, uključuju preuzimanje rizika i povjerenje - biti viđen od strane drugih i, potencijalno, biti osuđivan. Razvijanje uvažavajućeg pogleda ključno je za stvaranje atmosfere povjerenja. Razlike se moraju prepoznati kao legitimna praksa - posebno kada se krećemo u zajedničkom prostoru. Istovremeno, razlučivanje je ključno. To ne znači nekritičko prihvaćanje svega, niti znači dopuštanje neravnoteže moći ili dominacije pojedinaca. Radi se o prepoznavanju dostojanstva i vrijednosti svake osobe uz istovremeno poštivanje etičkih i relacijskih granica.

Pauza za razmišljanje

- Kako poštujete različitosti u svojoj praksi?
- Što činite kako bi se svi osjećali uključenima?

U našem responzivnom pedagoškom pristupu također priznajemo da nisu svi trenuci prikladni za utjelovljeno ili estetsko istraživanje. U mnogim APOL kontekstima u kojima možete raditi, responzivno vođenje može značiti usporavanje, ponudu alternativnih načina angažmana ili odabir ne nastavljanja prakse kada nisu ispunjeni uvjeti povjerenja, pristanka ili sigurnosti. Vježbanje takvih odluka također je demokratska praksa.

Naše AECED istraživanje pokazalo je da facilitatori igraju značajnu ulogu u podržavanju učenja za demokraciju u obrazovanju odraslih, profesionalnim i organizacijskim kontekstima. Budući da ova uloga nije uloga kontrole ili neutralnosti, već održanja prostora za učenje, ona znači stvaranje uvjeta za druge da sudjeluju, razmišljaju i budu u dijalogu. Kao facilitator, uvijek ćete biti pažljivi na odnose moći i ranjivosti.

Uravnoteženje uloga i odgovornosti u AELD-u za odrasle, profesionalnom i organizacijskom

U AELD-u uloge shvaćamo kao relacijske i dinamične, a ne kao fiksne pozicije. Iako se odgovornosti mogu mijenjati tijekom vremena, one se ne rastvaraju. Kao facilitator, pažljivo ćete obavljati svoje uloge, što će vam pomoći u održavanju etičkih, demokratskih i smislenih prostora za učenje.

Edukatori, facilitatori i dizajneri učenja

Dok pokrećete ili facilitirate APOL za demokraciju, imat ćete posebne odgovornosti. Vaša uloga nije usmjeravati učenje prema unaprijed definiranim ishodima, niti se povlačiti u ime neutralnosti. Kao facilitator za demokraciju u nastajanju, morat ćete etički i pažljivo održavati prostor za učenje.

Vaše ključne odgovornosti temeljene na tome mogu uključivati:

- stvaranje uvjeta relacijske dobrobiti, povjerenja i brige
- donošenje etičkih prosudbi o tempu, pristanku i granicama koje se odnose na odnose moći povezane s ulogom, stručnošću i institucionalnim položajem
- pozivanje na sudjelovanje bez prisile
- podržavanje promišljanja i dijaloga koji povezuju iskustvo s demokratskim značenjem.

Kao facilitator u AELD-u, ostajete odgovorni za proces učenja, čak i kada se moć dijeli. Podjela moći uključuje pregovaranje, a ne odricanje od odgovornosti. To može uključivati imenovanje ograničenja, razjašnjavanje procesa donošenja odluka i intervenciju kada dinamika potkopava dostojanstvo, uključivost ili sigurnost.

U sesiji s nastavnicima visokog obrazovanja, rasprave su istaknule da demokracija ne može značiti da svi djelujemo s iste pozicije. Nastavnik (voditelj) i dalje snosi odgovornost za situaciju učenja, iako se može truditi smanjiti hijerarhije i olakšati podjelu moći. Stvaranje praksi koje ne isključuju nikoga je kontinuirani čin balansiranja, uz brigu za različitosti i odgovornost za omogućavanje sudjelovanja.

AECED slučaj 6: Finska - Učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Sudionici i zajedničko učenje

Sudionici u obrazovanju odraslih za demokraciju donose raznolika iskustva, motivacije i kapacitete. U AELD-u, sudionici su pozvani da se uključe kao suučenci, doprinoseći zajedničkom stvaranju značenja, a istovremeno zadržavajući kontrolu nad svojom razinom i načinom sudjelovanja.

Odgovornosti sudionika mogu uključivati:

- suradnju s drugima s poštovanjem, prepoznavanje razlika i jednake vrijednosti
- uvažavanje vlastitih granica i komuniciranje potreba ili ograničenja
- otvorenost za promišljanje, neizvjesnost i učenje iz iskustva
- doprinos relacijskoj klimi grupe

Sudjelovanje u utjelovljenim i estetskim praksama uvijek je dobrovoljno. Odabir da se ne sudjeluje, ne promatra ili ne sudjeluje na alternativne načine prepoznaje se kao legitiman oblik djelovanja.

U ovom primjeru, PAR proces značio je da su se sudionici prebacili s primatelja treninga na suistraživače koji oblikuju aktivnosti učenja. Ova preraspodjela uloga potaknula je zajedničku odgovornost i povećala vlasništvo nad demokratskom praksom. Sudionici su istaknuli važnost jasnih smjernica u Vodiču u vezi s ulogama posrednika i etičkom odgovornošću, posebno za održavanje angažmana u zahtjevnim profesionalnim kontekstima.

AECED slučaj 16 i 17: Portugal - Učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Zajedničke i dogovorene odgovornosti

Neke odgovornosti u APOL-u za demokraciju su kolektivne. To može uključivati:

- dogovor o načinima suradnje
- bavljenje time kako se raspoređuju vrijeme, glas i pažnja
- zajedničko promišljanje o tome što podržava ili ograničava demokratsko učenje.

Takve se odgovornosti često s vremenom preispituju, kako se razvija povjerenje i konteksti mijenjaju. Izričito pregovaranje o njima može samo po sebi postati trenutak demokratskog učenja. Sudionici, kao partneri u učenju, postižu konsenzus o tome koja područja istražiti i kako ih istražiti.

Institucionalne i organizacijske odgovornosti – potencijali organizacijskog učenja transformiranjem praksi unutar učenja

Fokusiranje na prakse učenja uključuje organizacijsku reformu i transformaciju. Sagledavanje organizacija i institucija odozdo i iznutra znači oblikovanje uvjeta učenja – ne samo za učenje odraslih i profesionalno učenje, već i za rješavanje organizacijskog učenja.

Kontekstualne odgovornosti na ovoj razini mogu uključivati:

- legitimiziranje vremena i prostora za refleksivno, relacijsko učenje
- prepoznavanje facilitacije i skrbi kao vrijedne profesionalne prakse
- izbjegavanje instrumentalizacije AELD-a u svrhu izvedbe ili usklađenosti.

Podržavajući institucionalni uvjeti ključni su za obrazovanje za demokraciju. Čak i tamo gdje su okruženja učenja labavo povezana s organizacijama i institucijama, naši slučajevi otkrili su snažan utjecaj kontekstualnih čimbenika, poput vremena i prostora, kao i mentalnog uvjetovanja studenata u visokom obrazovanju i stručnjaka u organizacijskim kontekstima. Uvijek ćemo se suočavati s ograničenjima AELD metoda, koje mogu biti „otoci na suncu“: kada širi kontekst ostane nepromijenjen, te metode ne mogu transformirati „skriveni kurikulum“ ugrađen u pravila institucija poput škola, sveučilišta ili radnih okruženja. Čak i ako vi, kao facilitator, zajedno sa sudionicima kao sukreatorima, radite kreativno, iako unutar ograničenja, te ste osjetljivi i suzdržavate se od brzopletih prosudbi, i dalje postoji potreba da se počnemo baviti demokratizacijom organizacijskih konteksta i često citiranih hijerarhijskih postavki koje oblikuju način na koji živimo i radimo.

S interesom za transformativno upravljanje, ponovno smo analizirali naše slučajeve i generirali pet „obećavajućih obrazaca“ koji potiču demokratske prakse upravljanja.[8] Mogu se shvatiti kao leća kroz koju možemo promatrati, analizirati ili promišljati o praksama upravljanja u grupama.

U nastavku navodimo ove obrasce:

- **„Olakšavanje ranjivosti kroz/u estetskim i utjelovljenim praksama“** kao ključni uvjet za relacijsku transformaciju. Ovaj obrazac naglašava da je ranjivost ključna karakteristika koju treba uzeti u obzir u transformativnom upravljanju. Razmatranje ranjivosti stvara uvjete za demokratskije susrete i prakse njegovanjem povjerenja, oživljavanjem otvorenosti i slušanjem situacijskih izraza.
- **„Njegovanje utjelovljene responzivnosti“** stavlja u prvi plan promjenu pažnje i percepcije. Kroz pažnju prema tjelesnim reakcijama i osjetima, iskusili smo kako temeljni organizacijski obrasci i odnosi postaju uočljivi. To se može dalje utvrditi njegovanjem „uvažavajućeg pogleda“.
- **„Njegovanje kolektivnih estetskih praksi“** kao način rekonfiguracije organizacijske kulture. Ovaj obrazac potiče kolektivno eksperimentiranje, raspravu i suradničku provedbu AELD-a, kroz koju se mogu pojaviti novi načini povezivanja i zajednice prakse.
- **„Drugost kao bogati izvor ne-znanja“** obrazac je koji se kritički bavi često traženim subjektom znanja. Obraćanjem pažnje na razlike i situacijske izraze mogu se pojaviti novi uvidi. Drugost predstavlja procese u kojima se prihvaćaju i pozdravljaju neizvjesnost i novost, čak i kada dovode u pitanje prethodno znanje ili postojeću pozicioniranost.
- **„Etika brižnosti“** odnosi se na etički stav utemeljen na utjelovljenom slušanju tuđih načina djelovanja, osjećanja i djelovanja te održavanju otvorenog prostora za različitost i raznolikost. Ovaj obrazac adresira potencijal načina na koji se odnosimo prema drugima.

[8] Ovi su obrasci razvijeni za članak poslan časopisu Journal of Awareness Based System Change: „Podizanje krova' s demokracijom u nastajanju. Potencijal estetskog i utjelovljenog učenja za inovativno upravljanje u obrazovnim ustanovama. Pristup zasnovan na obrascima“, autorica Lea Spahn, Susanne Weber, Pauliina Jääskeläinen, Karen Mpamhanga, Cláudia Neves, Karine Oganisjana

Razumijevanje uloga i odgovornosti na ovaj način podržava etičku jasnoću bez nametanja fiksnih identiteta ili ishoda. U sljedećim odjeljcima istražujemo uvjete koji omogućuju praksu AELD-a u APOL kontekstima.

Uvjeti za prakticiranje AELD-a u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju

Practiciranje AELD-a u kontekstu odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju zahtijeva posebne uvjete, a ne specifična okruženja ili resurse. Ti uvjeti su relacijski, etički i kontekstualni. Oni ne jamče učenje za demokraciju, ali podržavaju njegovu mogućnost.

Vrijeme i tempo

APOL često oblikuje vremenski pritisak i međusobno suprotstavljene odgovornosti. S našim AELD pristupom vjerujemo da duge ili intenzivne sesije nisu uvijek potrebne – ono što je najvažnije jest pažnja prema tempu. To uključuje davanje vremena za:

- smještanje u prostore za učenje
- doživljavanje aktivnosti bez žurbe s interpretacijom
- refleksiju, individualnu i kolektivnu
- ponovno proživljavanje iskustava tijekom vremena.

Kada prakticirate responzivni tempo, priznajte da se uvid i osjetljivost mogu pojaviti kasnije – ponekad izvan same sesije učenja. Kratki, ponovljeni angažmani često mogu biti učinkovitiji od jednokratnih intenzivnih intervencija.

U ovom je primjeru vrijeme bilo istaknuto. Uvijek je postojao pritisak da se nastavi dalje, a voditelj je često ponavljao refren: „Svjestan sam vremena.“ To odražava užurban, vremenski pritisnut kontekst mnogih suvremenih radnih mjesta. Sudionici su, međutim, pozdravili priliku za vježbanje estetskih i utjelovljenih metoda te sudjelovanje u zajedničkom promišljanju. Govoreći o iskustvu isprobavanja svoje estetske i utjelovljene metode, koje je trajalo samo dvadeset minuta, jedan je sudionik primijetio: „Otkrio sam da me to uopće ne ometa“, a zatim je nastavio: „Nisam razmišljao o e-porukama ili bilo čemu sličnom, bio sam usredotočen samo na zadatak koji je preda mnom. Što se zapravo rijetko događa u životu.“ Iako se može činiti da je angažman u AELD-u dugotrajan, ovaj primjer pokazuje da čak i kratka vremenska razdoblja mogu biti vrijedna.

AECED slučaj 18: UK - Profesionalno učenje u visokom obrazovanju.

Povjerenje, briga i pristanak

Budući da AELD angažira tijela, emocije i maštu, može učiniti da se sudionici osjećaju izloženo ili ranjivo. Povjerenje i briga su stoga ključni. To uključuje:

- sudjelovanje treba učiniti dobrovoljnim i podložnim pregovorima
- unaprijed ponuditi jasne informacije o aktivnostima, gdje je to moguće
- legitimizirati promatranje, povlačenje ili alternativne oblike angažmana
- poštivati granice, uključujući emocionalna i fizička ograničenja.

Pristanak se ne pretpostavlja. I vi, kao facilitator, i sudionici i partneri u učenju trebali biste paziti na to kako se razina udobnosti i spremnosti mogu mijenjati tijekom učenja.

Sudionik jedne sesije primijetio je da se neki ljudi koriste estetskim i utjelovljenim metodama kao patka u vodi, dok drugi ne. Ono što su cijenili kod sesija bilo je to što se „osjećaju sigurno“ i što je bilo moguće pogriješiti i „zabrljati“ bez ikakve osude.

AECED slučaj 18: UK - Stručno učenje u visokom obrazovanju

Uključivanje i višestruke ulazne točke

Odrasli učenici donose različite kulturne pozadine, sposobnosti, profesionalne identitete i prethodna iskustva s estetskim i utjelovljenim praksama. Inkluzivna AELD praksa nudi višestruke ulazne točke, kao što su:

- različiti načini izražavanja (vizualni, narativni, utjelovljeni, verbalni)
- različiti stupnjevi sudjelovanja
- mogućnosti za individualnu refleksiju kao i grupni dijalog.

Uključivanje se ne shvaća kao prilagođavanje pojedinaca metodi, već kao prilagođavanje poziva za učenje kako bi se podržalo pravedno sudjelovanje.

Ovdje je jedan od ciljeva bio upoznati sveučilišne nastavnike s utjelovljenim metodama kroz participativne vježbe. U jednoj radionici, nakon početne orijentacijske vježbe usmjerene na svijest o tijelu uslijedila je kolektivna vježba pokreta. Nakon ove aktivnosti pokreta uslijedila je aktivnost „pokreta na papiru“ korištenjem olovaka u boji, gdje se bojica trebala slobodno kretati po stranici. Fokus nije bio na predstavljanju bilo čega, već na nastavku pokreta, puštanju i „prihvaćanju onoga što dolazi s tim“.

AECED slučaj 6: Finska - Učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Rad s nelagodom i otporom

Nelagoda, oklijevanje ili otpor uobičajeni su u obrazovanju odraslih, profesionalnom i organizacijskom obrazovanju za demokraciju, posebno kada su utjelovljene ili estetske prakse nepoznate. U AELD-u takve odgovore tretiramo kao značajne signale, a ne kao probleme koje treba prevladati.

Uvjeti za praksu uključuju:

- imenovanje nelagode kao mogućeg i legitimnog iskustva
- izbjegavanje pritiska za otkrivanje ili izvođenje
- stvaranje prostora za razmišljanje o otporu bez osuđivanja

Ostanak s nelagodom, kada je etički prikladan, može podržati demokratsku osjetljivost otkrivanjem temeljnih pretpostavki, odnosa moći ili strahova.

Otpor se pojavio kada su strukovni edukatori u ovom primjeru uveli estetske i utjelovljene metode u tradicionalno instrumentalna strukovna okruženja. Sudionici su cijenili primjere u Vodiču koji su nelagodu, nesigurnost i djelomični neuspjeh prikazali kao sastavni dio demokracije u nastajanju. Prepoznavanje otpora kao dijela procesa učenja omogućilo je edukatorima da ustraju, prilagode se i eksperimentiraju, a ne da se isključe.

AECED slučaj 16 i 17: Portugal - Učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Online i hibridni konteksti

AELD se može prakticirati u online i hibridnim okruženjima, iako se uvjeti razlikuju od okruženja uživo. Onlinekonteksti mogu ponuditi:

- veću kontrolu nad vidljivošću i sudjelovanjem
- mogućnosti za asinkronu refleksiju
- alternativne oblike utjelovljene svijesti (držanje, disanje, pogled, prostorna orijentacija)

Obraćanje pažnje na umor, privatnost i pristupačnost posebno je važno ako radite u digitalnim prostorima. Biti odgovoran ovdje može uključivati kraće aktivnosti, jasniju strukturu ili veću upotrebu individualne refleksije.

Uvažavajući pogled u AELD-u za odrasle, profesionalno i organizacijsko učenje

Uvažavajući pogled je ključna etička i pedagoška orijentacija unutar našeg AELD pristupa.[9] Odnosi se na način gledanja, primanja i reagiranja na druge koji prepoznaje njihovo dostojanstvo, ranjivost i jednaku vrijednost, a istovremeno ostaje pažljiv, pronicljiv i etički odgovoran. U učenju za odrasle, profesionalnom i organizacijskom učenju, otvaranje uvažavajućem pogledu podržava angažman s utjelovljenim i estetskim praksama koje se mogu činiti nepoznatima ili rizičnima, a istovremeno održava jasne granice i poštovanje pristanka. U učenju za odrasle, profesionalnom i organizacijskom učenju, pruža relacijsku i etičku infrastrukturu koja omogućuje takav angažman bez prisile ili štete.

Što uključuje uvažavajući pogled

Prakticiranje uvažavajućeg pogleda u APOL-u uključuje:

- pažljivo praćenje verbalnih, emocionalnih i utjelovljenih izraza
- primanje doprinosa bez neposredne prosudbe ili evaluacije
- prepoznavanje kada pozvati, pauzirati, preusmjeriti ili zaustaviti aktivnost
- održavanje svijesti o odnosima moći povezanima s ulogom, statusom i kontekstom

Uvažavajući pogled nije pasivan. Uključuje aktivno razlučivanje i odgovornost. Facilitatori i sudionici pažljivo prate kako interakcije utječu na pojedince i grupu te interveniraju kada dinamika potkopava dostojanstvo, uključivost ili relacijsku dobrobit.

[9] Više o uvažavajućem pogledu možete pročitati u članku „Razvoj demokratskog angažmana i transformacije u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju: Priručnik za inspiraciju vaše facilitacije i stvaranja promjena“

Jedan istraživač-facilitator pažljivo je razmotrio svoj stav i postupke tijekom vježbe o facilitiranju demokracije u profesionalnom učenju. Njihov fokus bio je posebno na neverbalnim znakovima, koji su uočeni u gestama, držanju i postupcima sudionika, kao i u tjelesnim reakcijama istraživača-facilitatora na njih.

AECED slučaj 6: Finska - Učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Što uvažavajući pogled nije

Važno je pojasniti da prihvaćajući pogled ne:

- zahtijeva nekritičko prihvaćanje svih radnji, izjava ili ponašanja
- uklanja granice ili etička ograničenja
- obvezuje sudionike da otkriju osobna iskustva
- znači da nelagodu ili sukob treba izbjegavati pod svaku cijenu-

Umjesto toga, prihvaćajući pogled podržava suočavanje s razlikama, napetošću i neizvjesnošću na načine koji su suzdržani, puni poštovanja i refleksivni.

Uvažavajući pogled, pristanak i ranjivost

Budući da se odrasli učenici mogu osjećati izloženima prilikom sudjelovanja u utjelovljenim ili estetskim praksama, uvažavajući pogled usko je povezan s pristankom i brigom. Prakticiranje uvažavajućeg pogleda uključuje:

- sudjelovanje učiniti dobrovoljnim i podložnim pregovorima
- legitimiziranje promatranja, šutnje ili alternativnih oblika sudjelovanja
- uočavanje znakova povlačenja, otpora ili preopterećenosti
- fleksibilno reagiranje na promjenjive razine udobnosti.

Ranjivost se ne traži niti proizvodi sama po sebi. Kada se pojavi, prihvaća se s pažnjom i poštovanjem, umjesto da se instrumentalizira za ishode učenja.

U jednoj vježbi, mentor doktorskog studija isprva je izrazio tjeskobu i sumnju u sebe, rekavši da „nisu kreativni“ i da preferiraju jasne upute u odnosu na otvorene pozive. Poput drugih, smatrali su da postoji implicitni kreativni standard koji treba ispuniti da bi se njihov doprinos cijenio. Kada su pozvani na istraživanje temeljeno na umjetnosti, mentor je odabrao pletenje – aktivnost koju su dobro poznavali – što im je omogućilo da rade unutar svoje zone udobnosti, a istovremeno se nose s osjećajima nelagode. Koristeći olovke kao improvizirane igle, stvorili su mali komad tkanine s čvorovima koji predstavljaju poteškoće s kojima su se susreli na svom mentorskom putu. Ova poznata praksa, korištena u drugačijem kontekstu, potaknula je novo razmišljanje: jesu li imali prave alate za superviziju i mogu li se ti alati promijeniti, razviti ili čak odložiti?

AECED slučaj 18: UK - Stručno učenje u visokom obrazovanju

Kolektivna orijentacija

Iako vi, kao facilitator, snosite posebnu odgovornost za modeliranje i održavanje uvažavajućeg pogleda, to nije isključivo vaša individualna vještina. Možete doprinijeti tome da to postane zajednička orijentacija unutar grupe za učenje, oblikujući način na koji sudionici slušaju, reagiraju i brinu jedni o drugima.

U APOL-u, njegovanje kolektivnog uvažavajućeg pogleda podržava demokratsku osjetljivost omogućujući sudionicima da ostanu prisutni s razlikama, neslaganjem i dvosmislenošću, bez ulaska u osuđivanje ili povlačenje.

Uvažavajući pogled stoga podupire sve estetske i utjelovljene prakse opisane u ovom Vodiču i njegovom pratećem Priručniku. Pruža etičku osnovu na kojoj odrasli, stručnjaci i organizacije mogu istraživati demokraciju kao živi, relacijski i utjelovljeni proces.

AELD kao transformacijski pomak prema zajedničkom obrazovanju

Iako je fokus ovog Vodiča na AELD-u unutar konteksta APOL-a, na sljedećim stranicama dijelimo kratak pregled zajedničkog obrazovanja, koje je u brojnim slučajevima korišteno isprepleteno s AELD-om i utvrđeno je da usmjerava misli i djeluje kao katalizator transformacijskog pomaka prema demokratskijim vrijednostima, načelima i ponašanjima.

U ovom Vodiču obrazovne institucije shvaćamo kao „utvrđeni skup odnosa, uloga, praksi, ponašanja, normi, disciplina i resursa u mnogim različitim društvenim područjima (obrazovanje, zdravstvo, religija itd.) koji, prema Foucaultovom modelu analize, ima vlastitu istinu i oblike znanja; specifične oblike moći i vlasti“ (Collet-Sabé & Ball, 2024., str. 443–444).

Kao obrazovni sociolozi i filozofi, Collet-Sabé i Ball predlažu zajedničko obrazovanje kao novu epistemu za obrazovanje. Bollier i Helfrich (2019: 73 i dalje) shvaćaju ovu epistemu zajedništva kao specifičnu društvenu praksu utemeljenu na potrebama i lokalnim uvjetima običnih ljudi (onih koji prakticiraju zajedništvo). Zajedništvo zahtijeva reflektivno vršnjačko upravljanje i također proširuje naše razumijevanje ekonomskih praksi. Oni demokraciju vide kao trostruku, referirajući se na tri međusobno povezane sfere:

- društvenog života
- vršnjačko upravljanje i
- ekonomije skrbi (Bollier i Helfrich, 2019: 98).

U njihovoj viziji (Bollier i Helfrich, 2019), dizajn životnih okruženja i organizacija je ključan; oni se zalažu za pluriverzalne svjetske odnose, međusobnu međuovisnost između ljudi te između ljudi i svijeta koji nas održava (Bollier i Helfrich, 2019: 83). Uspostavljanjem protudiskursa brige, reciprociteta i jednakosti, zajedničko stvaranje se također raspravlja kao fundamentalno i sustavno transformativan pristup društvu i oblik koji omogućuje dehijerarhizaciju, decentralizaciju i odrast, uz promicanje orijentacije temeljene na potrebama.

Posebno u njemačkim slučajevima, radili smo s vizualnom i narativnom metodom jezika uzorka zajedničkog stvaranja i vidjeli smo da zajedničko stvaranje znači izoštravanje naše svijesti o praksama, aranžmanima i tehnikama u obrazovnim institucijama. Kako se prakse usmjerene na upravljanje pojedincima mogu transformirati prema većoj demokraciji? Fokusrajući se na prakse i međudjelovanje društvenih poredaka, AELD, i općenito, a posebno u kombinaciji s materijalima za zajedničko stvaranje Pattern Language Card Deck, može nam pomoći da iznutra transformiramo kontekste i kulture u kojima radimo.

Kako smo zajedničko stvaranje shvatili kao novu gramatiku življenja, skup relacijskih praksi kroz koje ljudi kolektivno proizvode načine postojanja, znanja i zajedničkog djelovanja, vidimo da je AELD put prema našem individualnom i kolektivnom samoobrazovanju, kao i organizacijskom obrazovanju i društvenom učenju.

Budući da su pristupi AELD-a bili usmjereni prema demokraciji kao nastajanju, oni se neizravno već povezuju sa zajedništvom, koje se usredotočuje na svakodnevne prakse suodlučivanja, međusobne odgovornosti i kontinuiranog pregovaranja o razlikama. Stavljajući u prvi plan relacionalnost i kolektivno stvaranje značenja, zajedništvo održava demokraciju kao živu praksu, a ne kao proceduralni ideal. AELD, iz ove perspektive, podržava obrazovne institucije da postanu prostori zajedništva.

Glas sudionika

U jednom njemačkom slučaju, razvijali smo scensku predstavu tijekom tri mjeseca. Razmišljajući o procesu, sudionici su rekli da je osjećaj zajedništva bio jedna od izvanrednih karakteristika: „A također, bili smo grupa i svi su nekako radili zajedno. (...) I svi su imali zajednički projekt i osjećaj zajedništva, mislio sam. I onda je iz toga nešto proizašlo, ali nekako sam primijetio tu povezanost, tu koheziju grupe. I na kraju je to postalo djelo jer su svi radili na tome i svi su bili tu jedni za druge“.

AECED slučaj 10: Njemačka - Visoko obrazovanje i učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

Slijedeći ovaj primjer, zajedničko stvaranje nije „dijeljenje“ svega, već njegovanje pomaka pažnje koji se usredotočuje na „postajanje jedni s drugima“: osjećaj povezanosti i sudjelovanje u kolektivnom donošenju odluka u otvorenim procesima. Čak i ako nisu svi partneri u našem projektu radili s ovim pristupom, on i dalje može ponuditi vrijedne impulse i inspiraciju za ponovno promišljanje facilitacije, treniranja, stvaranja promjena i savjetovanja prema demokraciji kao nastajanju.

5. Korištenje ovog Vodiča: nastavak AELD-a u učenju odraslih, profesionalnom i organizacijskom učenju

Ovaj Vodič nudi orijentaciju za obrazovanje odraslih, profesionalno i organizacijsko obrazovanje za demokraciju putem AELD-a. Umjesto da ponudimo program ili skup metoda, nastojalo se razjasniti etičke, relacijske i pedagoške temelje koji podržavaju demokratsko učenje u kontekstima odraslih.

U našem praktičnom Priručniku predstavljamo vam niz metoda i pristupa AELD-u koje možete istražiti u vlastitom kontekstu. U priručniku nudimo niz pristupa AELD-u: od mikrometoda do intervencija i metodologije.

Obrazovanje odraslih, profesionalno i organizacijsko obrazovanje za demokraciju ne kulminira nužno fiksnim ishodom, kompetencijama ili organizacijskim stanjima. Njegov značaj leži u kontinuiranom njegovanju pažnje, brige i odgovornosti u načinu na koji odrasli, stručnjaci i organizacije uče jedni s drugima i jedni od drugih.

Naglašavajući demokraciju u nastajanju, demokratske vrijednosti, demokratsku osjetljivost, responzivnu pedagogiju i uvažavajući pogled, ovaj Vodič poziva edukatore i učenike da ostanu otvoreni za neizvjesnost, razlike i promjene. Time podržava demokraciju ne kao određeno područje koje treba dosegnuti, već kao živu, relacijsku i utjelovljenu praksu koja se nastavlja odvijati kroz profesionalni i građanski život.

6. Resursi

U ovom odjeljku predstavljene su bitne konceptualne, teorijske i praktične osnove ovog Vodiča.

Osnovni AECED resursi

Ovi dokumenti pružaju sveobuhvatni okvir za istraživanje i nalaze temeljene na dokazima koji se koriste za razvoj praktičnih priručnika.

- AECED. (2023). D4.1 Report of methodological framework. Explains Participatory Action Research (PAR) as the common methodological ground for the AECED project.
- AECED. (2026). Pedagogical Framework. Explains the conceptual and theoretical foundation of AELD.
- AECED. (2026). Practice companion for Adult, Professional, Organisational Learning Guide

AECED position papers

Ovi dokumenti pojašnjavaju ključne koncepte koji su temelj zajedničkog konceptualnog okvira projekta:

- Woods, P. (2024). The four dimensions of holistic democracy. <https://aeced.org/resources/> - Explains the interconnected dimensions of holistic learning, relational well-being, power-sharing, and transformative dialogue as guides for democratic action.
- Jääskeläinen, P., Woods, P., & Oganisjana, K. (2025). The importance of the aesthetic-embodied dimension in learning for democracy. <https://aeced.org/resources/> - Articulates why involving the whole body is crucial for fully internalising and practising democratic values.

- Woods, P., & Pazur, M. (2025). Democratic sensibility. <https://aeced.org/resources/> - Defines the felt and relational capacity for democratic engagement that AELD methods are intended to nurture.

Operativni alati i metodologije

Praktični instrumenti za provedbu AELD-a u praksi:

- The Pattern Language of Commoning Card Deck: A toolkit of "solutionary patterns" used for reflection and envisioning democracy as a lived experience and the transformation towards it.

Temeljnje teorijske reference

Šira teorijska ekologija koja oblikuje pedagoški pristup:

- Ball, S. J., & Collet-Sabé, J. (2025). Against school: Thinking education differently. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-80415-1> - In the joint papers, the authors Ball and Collet-Sabé argue for an alternative episteme of education, criticise modern schooling, and reimagine education without the institutional framework of the "grammar of schooling".
- Bollier, D., & Helfrich, S. (2019). Free, fair, and alive: The insurgent power of the commons. New Society Publishers. Provides the basis for understanding commoning as a social practice central to democracy-as-becoming.
- Collet-Sabé, J., & Ball, S. J. (2023). Beyond school: The challenge of co-producing and commoning a different episteme for education. *Journal of Education Policy*, 38(6), 895–910. <https://doi.org/10.1080/02680939.2022.2157890> - Suggests commoning as a new episteme for education.

- Collet-Sabé, J., & Ball, S. J. (2024). Without school: Education as common(ing) activities in local social infrastructures – An escape from extinction ethics. *British Journal of Educational Studies*, 72(4), 441–456. <https://doi.org/10.1080/00071005.2023.2298776> - Argues, how schools as alternative democratic institutions might look.
- Freire, P. (1972). *Pedagogy of the oppressed*. Penguin Books. Alerts on the power and knowledge involved in rationalities of learning – learning to have or to be – or to become.
- McGilchrist, I. (2021). *The matter with things: Our brains, our delusions, and the unmaking of the world*. Perspectiva Press. Explores human capabilities associated with the right hemisphere, such as imagination and holistic thinking, which are central to AELD.
- Spahn, L; Weber, S.M. (forthcoming). *Entangled Layers of learning: A methodological framework for PAR-research in multi-case-research settings*. In: Meriläinen et al: *Toward Democracy-as-Becoming*: Routledge. Outlines the methodological framework for PAR research and reflects on feminist methodologies, too.
- Spahn, L.; Weber, S.M.; Jääskeleinen, P; Mpamhanga, K.; Neves, C.; Organisjana, K. (forthcoming). 'Lifting the Roof' with Democracy-as-Becoming The potential of aesthetic and embodied learning for innovating Governance in Educational Institutions. A Pattern Approach. In: *Journal of Awareness based System Change*. Discusses how we found “promising patterns” for transformation in our cases of the phase of professional and organisational learning.
- Tyack, D., & Tobin, W. (1994). The "grammar" of schooling: Why has it been so hard to change? *American Educational Research Journal*, 31(3), 453–479. <https://doi.org/10.3102/00028312031003453>. - Analyses the institutional aspects related to democratic organisational change.

- Weber, S., Heidelmann, M., Spahn, L. (2024). Transcending Critique: Towards a Post-Anthropocentric Approach in Organizational Education Research. In: Rundel, S., Damm, C., Dörner, O. Engel, N., Schröder, C., Truschkat, I. (eds.) *Organisation und Kritik*. Wiesbaden. Springer. VS, p.105-118 - Introduces a more-than-human perspective for organisational educational processes.
- Weber, S. M. (2025). Towards Sustainability and the Common Good: Pattern Language as an Epistemic Strategy for Learning in Commoning Organisations. In W. Leal Filho, J. Newman, A. Lange Salvia, L. Viera Trevisan, & L. Corazza (Eds.), *North American and European Perspectives on Sustainability in Higher Education* (pp. 101–119). Springer. - Introduces the Pattern Language of Commoning for institutional change.
- Weber, S.M.; Wieners, S. (2023). Towards Optimization? Thinking Towards a Global Research Memorandum in Organizational Education. In: Weber, S. M.; Fahrenwald, C.; Schröer, A. (Eds.): *Organisationen optimieren?* (pp. 329-342). Springer VS - Reflects on the rationalities of change we follow in our organisations.
- Woods, P. A. (2005). *Democratic leadership in education*. Sage Publications - Outlines important foundations for the AECED project.
- Woods, P. A., & Roberts, A. (2018). *Collaborative school leadership: A critical guide*. Sage Publications - Shows the relevance of collective learning and transformation of school cultures.

7. Popis kratica

AELD – estetsko i utjelovljeno učenje za demokraciju

APOL – učenje odraslih, profesionalno i organizacijsko učenje

HE – visoko obrazovanje

PAR – participativno akcijsko istraživanje

PLC – jezik uzorka zajedništva